

**ПРОЖИМАЊА КУЛТУРНЕ ДИПЛОМАТИЈЕ
И НАРАТИВА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ:
РАЗМАТРАЊЕ ПОЗИЦИЈЕ СРБИЈЕ ^а**

Милан Ђорђевић

Универзитет уметности у Београду, Факултет драмских уметности,
Београд, Србија
djordjmilan@gmail.com

Књига *Културна дипломатија: уметност, фестивали и геополитика*¹ (*Cultural Diplomacy: Arts, Festivals and Geopolitics*) објављена је 2017. године на енглеском језику као заједничко издање Деска Креативна Европа Србија и Факултета драмских уметности Универзитета уметности у Београду. Уредница публикације је Милена Драгићевић Шешић у сарадњи са Љиљаном Рогач Мијатовић и Нином Михаљинац.

У књизи је заступљен двоструки приступ истраживању културне дипломатија као кључне компоненте савремене културне политике. С једне стране, истражује се потенцијал културне дипломатије за искорак из националних интереса, док се, са друге стране, анализирају постојеће (и могуће) праксе културне дипломатије у оквиру њених социјалних, полититичких и идеолошких контекста. Иако се данас односи на скоро сваку активност која осликава сврсисходну културну сарадњу народа или националних група, у књизи је појам најпре сагледан кроз извођачке уметности. Та одлука објашњена је у уводном поглављу зборника, у којем уредница Милена Драгићевић Шешић говори о БИТЕФ-у (Београдски интернационални театарски фестивал) као једној од важних тачки на мапи савременог позоришта током турбулентног XX века, о антитрадиционалном феномену који успешно спаја експерименталне форме и класична достигнућа, као и политички конфронтиране културе.

Приказани текстови, подељени у пет поглавља, настали су као резултат две различите конференције – *БИТЕФ и културна дипломатија: позо-*

^а Овај рад настао је у оквиру пројекта *Идентитет и сећање – транскултурални текстови драмских уметности и медија* (бр. пројекта 178012).

¹ *Културна дипломатија: уметност, фестивали и геополитика* (*Cultural Diplomacy: Arts, Festivals and Geopolitics*), ур. Драгићевић Шешић Милена, са Рогач Мијатовић Љиљана и Михаљинац Нина, Деск Креативна Европа Србија и Факултет драмских уметности у Београду, 2017.

риште и геополитика и *Форум Креативна Европа 2016*.² Конференција БИТЕФ и културна дипломатија: позориште и геополитика покренута је темом разумевања улоге фестивала и извођачких уметности у деловању културне дипломатије, њиховог потенцијала и доприноса развоју интеркултурног дијалога унутар специфичних геополитичких контекста. Објављени радови учесника конференције усложњавају приступ теми. Указују на многоструко спровођење наведеног подручја рада, идеолошке и политичке утицаје који условљавају њен облик, са фокусом на значај БИТЕФ-а у репозиционирању Београда и Југославије (данас Србије и региона) на културној мапи света.

Паралелно, у оквиру *Форума Креативна Европа 2016*, организован је низ радних столова чији је задатак био давање системских препорука за развој међународне културне сарадње Србије у посебним областима културе: уметничка игра и позориште, аудио-визуелно стваралаштво, визуелне уметности, књижевност и издаваштво, креативне индустрије, културно наслеђе, музика, наука и теорија културе и уметности. Стога се и приказане SWOT анализе потенцијала међународне сарадње односе на дефинисање решења проблема који погађају сцену, кључних могућности и препорука њеног развоја кроз међународно повезивање, као и начина на које се програм Креативна Европа може искористити у том смислу.

У уводном есеју *Културна дипломатија у пракси: Мира Траиловић, БИТЕФ и геополитике (Cultural Diplomacy in Practice: Mira Trailović, BITEF and Geopolitics)*, уз преглед структуре публикације, уредница књиге Милена Драгићевић Шешић посебно указује на допринос Мира Траиловић³ културној дипломатији и међународној сарадњи кроз вишегодишње руковођење БИТЕФ-ом. Њене визије, идеје и методе у раду превазилазиле су оквири институција које је представљала, предводећи друштвене и културне промене у земљи кроз изградњу нових наратива фестивала и међународних културних односа. Књигу отварају ставови истакнутих научника, професора, практичара и активиста о улогама, могућностима и одговорностима професионалаца у култури у контексту савремене политичке и економске кризе. Заинтересовани за актуелне проблеме и контроверзе глобалне политике, сведочећи о разним видовима и степенима прожимања културне дипломатије и наратива глобализације, отварају дијалог о историји, наслеђу и савременим концептима културне дипломатије. Уводне расправе вођене су питањем на које вредности треба ослонити принципе спровођења културне дипломатије и ко, заправо, има моћ да је спроводи.

Џонатан Викери (Jonathan Vickery) у тексту *Од интернационализације: дипломатија, идеологија и политичко посредовање у култури (Since Internationalism: Diplomacy, Ideology and a Political Agency for Culture)* тумачи савремени дискурс културне дипломатије у циљу дефинисања кључних проблема у међународном разматрању, пропагирању и интервениционистичким приступима култури. У којој мери и у којим условима уметност и

² Део публикације реализован је у оквиру научноистраживачког пројекта Факултета драмских уметности *Идентитет и сећање: транскултурални текстови драмских уметности и медија*.

³ Мира Траиловић је један од оснивача Атељеа 212 и покретачка снага БИТЕФ-а, као дугогодишња руководитељка.

култура утичу на друштвене процесе унутар друштвених заједница и између њих – кроз анализу савремених политичких ситуација говори Рафаела Хензе (Raphaela Henze) у тексту *Зашто морамо надвладати патернализам у времену популизма* (*Why we have to overcome paternalism in times of populism*). Са растом популизма, култура бива коришћена као средство етничке, економске диференцијације – успостављања дихотомије „нас” и „њих”, „осталих”, те је, према ауторкиној тврдњи, подстицање учествовања добар вид супротстављања стрепњи и анксиозности, којима се популизам храни. Моника Мокре (Monika Mokre) у свом тексту *Културна дипломатија одоздо* (*Cultural Diplomacy from below*), кроз преглед званичних политика у неколико историјских тренутака XX (и XXI) века, указује на специфичности политичког контекста миграција и азила у Аустрији кроз уметност и пројекте интеркултурног дијалога који су се одвијали унутар њега.

Да ли је културна размена усмерена ка јачању националне економије, политичких интереса и обезбеђивању моћи (културни империјализам) или је то двосмерна улица која уважава оне с којима комуницирамо? – питање је од којег полази Аника Хампел (Annika Hempel) у тексту *Коректна сарадња? Сарадња заснована на партнерству у културној политици и менаџменту* (*Fair Cooperation? Partnership based Cooperation in Cultural Policy & Cultural Management*). Дискусију о новим оквирима и *bottom-up* стратегијама за будућност међународне сарадње, другачијих у односу на актуелне дипломатске поступке условљене геополитичким интересима и званично успостављених иностраних политика, затвара поглавље Мелисе Нисбет (Melissa Nisbett) *Ко има моћ у мекој моћи?* (*Who holds the Power in Soft Power?*).

Приступ разумевању и представљању слојевите улоге позоришних фестивала у изградњи конструктивног дијалога у савременим геополитичким односима, најпре БИТЕФ-а као изразито резонантног с изазовима интеркултурне сарадње у глобално, политички и економски подељеном свету, наставља се и продубљује другим поглављем. Вишеструким преламањем тема у овом поглављу, кроз искуства директног доприноса изградњи фестивалских чворишта као платформи за сусрет и размену у текстовима Хуга де Грифа (Hugo de Greef), Ивана Меденице, Александре Јовићевић, Ксеније Радловић, Ање Суше, Дарка Лукића, Ане Жувеле, Мајка ван Граана (Mike van Graan) и Иване Стефановић – остварују се преплети међународних и локалних токова уметности и културе једног периода.

Насупрот претходном, у трећем делу књиге, уређеном у сарадњи са Љиљаном Рогач Мијатовић, дат је преглед модела културне дипломатије кроз њена различита лица. У приказаним чланцима можемо увидети чињенице које потврђују тезу да ће се културна дипломатија, уколико не представља политички идеал уважавања различитих мишљења, концепата, идеја, метода и приступа заснованих на разбијању концентрације моћи, укључивању нових актера (дијалогу са цивилним друштвом) и нових инструмената деловања (гастродипломатија, креативна/модна индустрија), несумњиво кретати у обручима аутонегације.

У четвртм поглављу (ур. Нина Михаљинац) говори се о системским препорукама за унапређење међународне сарадње Србије у области културе. Посебан допринос овог поглавља је обједињен став кључних актера из осам области културе и окупљене стручне јавности у вези с питањем препознавања кључних снага, слабости, прилика и претњи за развој потенцијала

интернационализације рада домаћег културног система. То је почетни корак, неопходан за даље свеобухватно стратешко промишљање међународног деловања.

Поред приказаних поглавља, књига садржи и статистички анекс о подацима о европској и међународној сарадњи у Србији. Истраживање су спровели Милан Ђорђевић и Нина Михаљинац с циљем обједињавања резултата трогодишњег учешћа Србије у програму Креативна Европа. Подаци су систематизовани по различитим параметрима: оствареним сарадњама са другим земљама, износима остварене подршке, језицима књижевних преводјења и др. Такође, део истраживања био је усмерен ка евалуацији петогодишње подршке Министарства културе и информисања Републике Србије домаћих пројеката међународног карактера (мобилности уметника и професионалаца у култури и циркулације уметничких дела, учешћа у европским и међународним програмима).

У публикацији *Културна дипломатија: Уметност, фестивали и геополитике* разматрани су разноврсни културолошки феномени уско везани за облике међународног деловања у култури – културне односе, јавну, културну дипломатију или „меку моћ”. Пружајући увид у постојеће концепте и идеје за даљи развој дипломатских пракси, преко јасно дефинисаних смерница и препорука произашлих из потреба уметника, практичара и других професионалаца у култури, до очигледних података о успеху успостављања међународне сарадње у оквиру европског програма за културу – публикација је од интереса за научну и стручну публику из области политикологије, студија културе, културне политике и менаџмента у култури. С обзиром на то да књига представља прво зборничко издање на енглеском језику на тему културне дипломатије у Србији, очигледан је њен значај у међународном представљању БИТЕФ-а, у његовој тематској, геополитичкој и историјској ситуираности.